

DİNDE MUHAKEME VE MUVAZENE

Bediüzzaman “**dinde hassas, muhakeme-i akliye noksan**” bazılarının “**şeriatın ölçülerini**” nazara almadan söylediği “**muvazenesiz ve muhakemesiz sözler**” ile dine bilmeyerek zarar verdiklerinden bahseder. Bunlardan bazıları da “**gıybeti katle müsavi veya ayakta bevletmeyi, zina derecesinde göstermek veya bir dirhemi tasadduk etmek, hacca mukabil tutmak**” gibi sözlerdir. Bu gibi mübalâğalı sözler şeriatın ölçülerini aştığı ve taşıdığı için, zihinlerde ve akıllarda ifsada ve toplumda fesada sebep olabilmektedir.

Bazen olur ki bir gıybet dünyada katli netice verecek derecede fesada ve ifsada sebep olabilmektedir. Peygamberimizin (asm) bir hadisinde bu husus nazara verilmiştir. Ancak bu her zaman değildir. Dolayısıyla bu nev’î gıybet katle müsavî günaha sebep olmaktadır. Ancak katli kesin haramdır. Gıybet ise katli derecesinde bir günah değildir. Daimî olarak gıybeti katle müsavî göstermek, toplumda devamlı küçük günah olarak işlenen gıybetin günahını büyütmeğe ziyade halk nazarında katli gıybet derecesinde basit bir günaha indirir. Burada ölçü gıybet gibi küçük bir günahı katli gibi “ekberu’l-kebâir” bir günah ile kıyas etmektir. Bu kıyas şeriatın ölçüsüne aykırıdır.

Ayakta bevletmek mekruhtur. Duruma göre de mekruh değil, caizdir. Zina ise “ekberu’l-kebâir” bir günahdır. Ayakta bevletmekten insanları sakındıracağım diye bevlin mekruh olan günahını zinaya kıyas etmek her zaman mümkün olmayan ayakta bevletmekten insanları sakındırmak yerine toplumda zinanın günahını küçülterek önemsiz bir günah derecesine indirir. Bu da şeriatın muvazenesini bozar. Zinayı mekruh derecesine indirir. Bu da dünyada pek çok fesadı netice verir. Bu ölçüsüz mübalâğa sonuçta zihinlerde ihtilâle sebebiyet verir.

Terğib ve terhibde, yani insanları sevaplı olan ibadetlere teşvik ve günahlardan sakındırmada şeriatın ölçülerini korumak ve dışına çıkmamak gerekir. Şeriat ise ölçü olarak “**farz, vacip, sünnet, mekruh, mubah ve haram**” ölçülerini koymuştur. Bu ölçüleri teşvik ve sakındırma için aşmak şeriatın muvazenesini bozmaktır. Yüce Allah’ın koyduğu ölçüyü beğenmemektir. Hâlbuki Allah her şeyin en güzelini yapmış ve yaratmıştır. “**Kâinatta daha mükemmeli olmadığı**” gibi şeraitte de daha mükemmeli yoktur.

Farz: Allah’ın Kur’ân-ı Kerim’de kesin olarak emrettiği ve bu konuda hem lafız, hem mânâ yönü ile Kur’ânın delâlet ettiği hususlardır. Cuma ve beş vakit namaz gibi. Farzın ifası Allah’ın rızasını ve büyük mükâfatı netice verirken terki cehennem ve azabı netice veren büyük bir günah sayılan haramdır.

Vâcip: Kur’ân-ı Kerimde lâfzen ifade edildiği halde mânâsı tam delâlet etmeyen hususlardır. Meselâ: “**Kurban kes, namaz kıl.**” âyetinde hangi namaz kastedildiği

---

kesin olmadığı için bayram namazı farz değil, vaciptir. Kurbanın da hangi kurban olduğu ve zamanı tam kastedilmediği için kurban şartları uyana vaciptir. Vacibin ifası Allah'a yakınlık ve büyük sevap, terki de büyük günahdır; ama haram değildir.

Sünnet: Peygamberimizin emrettiği, uyguladığı ve din âlimlerinin ibadet olarak ele aldığı hususlardır. Yoksa peygamberimizin (asm) her yaptığı şey değildir. Bunların da dereceleri vardır. Her biri bir ölçüdür. Sünneti işlemek fazilet ve sevaptır; terk etmek ise sevap ve faziletten mahrumiyettir; ama günah değildir.

Mekruh: Peygamberin sünnetine aykırı olan ibadet ve ahlâka ait olan hususlardır. Sünnet ibadet ve edep ölçülerini belirlemiştir. Edebe aykırı ve ibadete engel her şey elbette mekruhtur. Bu da harama vesile olduğu zaman "Harama yakın mekruh olur." Din bilginleri olan fakihler bu hususları en güzel şekilde ortaya koymuşlardır. Mekruh dinen hoş karşılanmayan ve İslâm adabına uymayan ve sünnete engel olan hususlardır.

Mübah: Beşeriyet itibarı ile yapmakta mahzur olmayan hususlardır. Ancak bunları da peygamberin sünnetine uyarak yapmaya çalışılırsa ibadet olur. Yeme, içme ve uyuma adabına riayet etmek gibi. Şeraitte adab demek sünnet demektir.

Haram: Allah'ın kesin olarak yasakladığı, Kur'ân-ı Kerimde hem lâfzen, hem mânâ olarak yasaklandığına delâlet eden hususlardır. İçki, kumar, katl, zina vb. yasaklar gibi. Haramı terk etmek farz, işlemek azabı ve ikabı netice veren büyük günahdır.

Şimdi, **mübah ile sünneti, mekruh ile haramı, farz ile vacibi** karıştırmak şeriatın muvazenesini bozmak ve ölçüsünü kaçırmak olur. Sıkıntı işte buradan çıkar. Meselâ tesettür farz, tesettürü sağlayan giyim tarzı çarşaf mubahtır veya sünnettir. Sünneti farz yerine koymak şeriatın ölçüsünü bozmaktır. Sakal sünnettir. Sünnet ise yapılsa sevabı olan; ama terk edilse günahı olmayan bir ibadettir. Bunu farz ve vacip ile eşdeğer görmek ne derece şeriatın muvazenesini bozduğunu göstermektedir.

Üstad şeriatın bu ölçülerine uymayan ve ölçüyü kaçıranları "**Ulema-i Sû**" olarak nitelemektedir. "**Ulema-i Su**"nun tarifini ise, İslam muhakkikleri suyun önünü tıkayan taşla benzetirler. O taş ne su içer, ne de başkasının sudan istifade ettirir.

Muhakemat'ta Üstad [Yedinci Mukaddime](#)'de "**Mübalâğanın nasıl ihtilâle sebebiyet verdiği**" anlatmaktadır. Burada geçen mübalâğa dünyaya ait olan hususları içine almaktadır. Mübalâğa ile amellerin dünyaya ait neticeleri çok azim zararları tevlit ederek toplumda fesada ve ifsada, ihtilal ve karışıklara sebep olurken ahirete ait amellerde ise azim mükâfat ve güzel uhrevî sonuçlara sebep olmaktadır. Dünyanın halleri ahiret ve cennet ile kıyaslanamaz. Dünyevî ceza ve mükâfat da ahiret ile asla kıyas edilemez. Şeriatın dünyaya bakan yönü vardır; ahirete bakan yönü vardır. Bütün bunlar ancak şeriatın ölçülerine göre değerlendirilmelidir.